

โครงการวิจัยเพิ่มศักยภาพเครือข่ายประมงพื้นบ้านจันทบุรีและตราด ด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้าน

Research Project for Empowering Chanthaburi and Trat's Traditional Fishermen's Networks Based on Principles of Sufficiency Economy and Folk Wisdom

ชลพรรณ ออสปอนพันธ์¹, ภาจิต ลัมประยูร¹, สุเทพ สุสาสนี¹, สวัสดิ์ พุฒณะ², ละเว รัตนวาร์²

¹ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

² นักวิจัยท้องถิ่น

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยเพิ่มศักยภาพเครือข่ายประมงพื้นบ้านจันทบุรีและตราดด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้าน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาเปรียบเทียบสาเหตุและผลกระทบการร่อยหรอของทรัพยากรชายฝั่งทะเลจังหวัดจันทบุรีและตราด 2) ศึกษาแนวทางเพิ่มศักยภาพของกลุ่มประมงพื้นบ้านต้นแบบจังหวัดจันทบุรีและตราด 3) ศึกษาวิธีการขับเคลื่อนการนํานโยบายไปปฏิบัติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเครือข่ายประมงพื้นบ้านจังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัยพบว่า

1. สาเหตุความร่อยหรอของทรัพยากรชายฝั่งทะเลจังหวัดจันทบุรีและตราดไม่แตกต่างกัน มีสาเหตุดังนี้ 1) ระบบนิเวศไม่สมดุล 2) คราวเรือนมีปริมาณเพิ่มขึ้น 3) มีการทำนาุ้งเพิ่มขึ้น 4) ปัญหากัดเซาะชายฝั่งยังมีปริมาณมาก 5) นักท่องเที่ยวมีปริมาณเพิ่มขึ้นและ 6) การใช้สารเคมีในการทำสวนผลไม้ ส่งผลให้เกิดผลกระทบดังนี้ 1) สัตว์น้ำมีปริมาณลดลง 2) รายได้ของชาวบ้านลดลง 3) เจ้าของกิจการเปลี่ยนฐานะเป็นลูกจ้าง 4) ปาชายเลนลดน้อยลง 5) มีสารปนเปื้อนจากขยะเพิ่มขึ้นและ 6) คุณภาพน้ำเปลี่ยนไป เพราะสารเคมีจากการทำสวนผลไม้ไหลลงสู่ทะเล

2. แนวทางการเพิ่มศักยภาพคือ 1) กิจกรรมการมีส่วนร่วมระหว่างกลุ่มประมงพื้นบ้าน มหาวิทยาลัย ชาวบ้านหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้มีความหลากหลายมากขึ้น 2) ภาครัฐควรสนับสนุนงบประมาณดำเนินกิจกรรมของกลุ่มประมงพื้นบ้าน 3) กลุ่มประมงพื้นบ้านควรดำเนินงานแบบเครือข่ายมากกว่าการดำเนินงานเพียงลำพัง 4) เพิ่มการอบรมเกี่ยวกับกฎหมายประมงและเครื่องมือประมงและ 5) เครือข่ายประมงพื้นบ้านต้องดำเนินการประชุมอย่างสม่ำเสมอ

3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีพื้นที่หรืออาณาเขตติดชายฝั่งทะเลควรจัดทำแผนนโยบายและโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาการร่อยหรอของทรัพยากรชายฝั่งเองมากกว่าเป็นเพียงผู้ให้ความอนุเคราะห์ให้โครงการของหน่วยงานจากภายนอกดำเนินไปได้สำเร็จและเป็นการแก้ไขปัญหาตรงกับความต้องการของท้องถิ่นเอง

คำสำคัญ : เพิ่มศักยภาพ, ประมงพื้นบ้าน, หลักเศรษฐกิจพอเพียง, ภูมิปัญญาชาวบ้าน

Abstract

This study aimed to strengthen of Chanthaburi and Trat's traditional fishermen's networks. Both Principles of Sufficiency Economy and folk wisdom. There were three objectives of this Study: 1) to compare causes and effects of coastal resource depletion between Chanthaburi and Trat provinces. 2) To study the guidelines to strengthen potential of Chanthaburi and Trat's traditional fishermen's role model networks. And 3) to study the ways in which both local administration offices and Chanthaburi's traditional fishermen's networks put their policies into practice.

The results revealed that:

1) The causes of resource depletion of Chanthaburi and Trat provinces were not different. The causes included 1) climate variability and ecological imbalance, 2) an increasing number of households, 3) an increasing amount of shrimp farming, 4) large areas of coastal erosion, 5) an increasing number of tourists, including 6) chemical contamination from orchards, resulting in 1) less amount of aquatic fauna, 2) less income among villagers, 3) mobility of working status (e.g. employers to employees), 4) less amount of mangrove forest area, 5) an increasing amount of contamination from garbage, and 6) worse water quality.

2) The guidelines to strengthening fishermen's networks. These included 1) enhancing a variety of activities among the fishermen's networks, local universities, villagers, government and private sectors, 2) providing a larger amount of subsidies from both central and local governments for local fishermen and networks activities, 3) proceeding of local fishermen should be in the form of networks rather than in the form sole owners, 4) providing extra trainings about law and regulations of fishing gears and nets and 5) holding consistent and consociation meeting between local fishermen and networks.

3) Local administration offices situated on or near the coastal areas should create policies and project to solve the problems of coastal resource depletion by themselves rather than only support the projects to solve the problems of coastal resource depletion by themselves rather than only support the projects of the outside organization. This could be the potential Solution that met the local's needs.

Keywords : strengthening, local fishery, sufficiency economy, local wisdom

บทนำ

สืบเนื่องจากพระราชดำรัสของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เมื่อ 11 สิงหาคม พ.ศ.2538 ความว่า “ธรรมชาติแวดล้อมของเราไม่ว่าจะเป็นแผ่นดิน ป่าไม้ แม่น้ำ ทะเล และอากาศ มิได้เป็นเพียงสิ่งสวยงามๆ เท่านั้น หากแต่เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของเราและการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของเราไว้ให้ดีขึ้น ก็เท่ากับเป็นการปกป้องรักษาอนาคตไว้ให้ลูกหลานของเราด้วย” แต่ขณะนี้ภาพรวมสถานการณ์ของประเทศไทยปัจจุบันกลับเป็นปัญหาและส่งผลกระทบต่อทุกสายอาชีพทั้งทางตรงและทางอ้อม มีสาเหตุมาจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ ได้แก่ ปัจจัยภายใน คือ เกิดการทำรัฐประหาร สิ่งที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมโดยรวม สิ่งที่มาคือ ปัญหาภาวะเงินฝืด ที่ทำให้ประชาชนทำมาหากินยากขึ้น การตัดสินใจเลือกซื้อหาอาหารทะเลมาบริโภค จึงต้องคิด เนื่องจากอาหารทะเลมีราคาสูงเมื่อเทียบกับอาหารชนิดอื่นๆ และอุปสรรคจากภายนอกประเทศทั้งทวีปยุโรปกดดันในเรื่องภาษีศุลกากรและอเมริกาที่กดดันในเรื่องสถานการณ์การค้ามนุษย์ที่ประเทศไทยยังคงอยู่ระดับ Tier 3 คือ เป็นประเทศที่มีปัญหามากแต่ไม่สามารถแก้ปัญหาหรือไม่มีความพยายามในการแก้ไขปัญหาย่างจริงจังจึงมีผลให้ภาครัฐมีการออกกฎหมายเพื่อแก้ไขและตอบโต้มาตรการของต่างประเทศ แต่กลับส่งผลกระทบต่อภาคการประมงอย่างมากซึ่งทำให้ภาคการประมงอ่อนแอลง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงแก้ไขพระราชบัญญัติการประมงที่มีการกำหนดกฎเกณฑ์การทำประมงที่เข้มงวดขึ้นในทุกพื้นที่ทำการประมงของประเทศไทย จังหวัดจันทบุรีและตราดมีลักษณะที่ใกล้เคียงกันทั้งสภาพอากาศ แหล่งท่องเที่ยว และทรัพยากรธรรมชาติที่มีพื้นที่ติดต่อกับทะเลอ่าวไทย ชาวบ้านที่ตั้งชุมชนอยู่บริเวณชายฝั่งจึงยึดอาชีพประมงชายฝั่งเป็นหลักซึ่งต้องพึ่งพาอาศัยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรท้องทะเลที่กำลังเสื่อมโทรมลงแต่ทั้งสองจังหวัดยังมีโอกาส คือ ราคาสลัดไม้ที่แต่ละปีจะมีราคาสูงขึ้นเนื่องจากสภาพอากาศแปรปรวนมีพายุเข้าเป็นระยะๆ ทำให้ผลผลิตที่กำลังติดออกร่วงหล่นเสียหาย ได้ผลผลิตน้อยทำให้เป็นที่ต้องการของท้องตลาดและการลดลงของพื้นที่ปลูกผลไม้จากการเปลี่ยนไปปลูกยางพาราที่ขณะนั้นมีผลตอบแทนที่ดีกว่าแต่ก็ยังมีจุดแข็งที่ถือว่าเป็นช่องทางในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาคือชาวประมงทั้งจังหวัดจันทบุรีและตราดมีการรวมกลุ่มเป็นประมงพื้นบ้านที่แต่ละกลุ่ม พยายามหาโอกาสในการสร้างความรู้ สร้างอาชีพโดยการจับมือกันไว้ให้เหนียวแน่นและร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น แต่ก็ยังมีอุปสรรคทั้งจากภายนอกและภายในที่เป็นแรงบีบให้กลุ่มประมงพื้นบ้านอ่อนแอลงโดยปัญหาภายในเกิดขึ้นจากการที่ประเทศไทยมีปัญหาทางการเมืองที่ไม่เป็นประชาธิปไตยแต่ในวิกฤตยังมีโอกาส คือ ชายฝั่งทั้งสองจังหวัดยังคงมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์และกลุ่มประมงพื้นบ้านได้ตระหนักและให้ความสนใจในการฟื้นฟูและสร้างความ

หลากหลายทางชีวภาพ เช่น มีการทำธนาคารปู การไม่ใช้เครื่องมือทำลายล้าง เช่น อวนลาก-อวนรุน ที่มีผลต่อทรัพยากรธรรมชาติอย่างรุนแรง โดยในปี 2559 คณะผู้วิจัยได้วางแผนการดำเนินงานสร้างเครือข่ายประมงพื้นบ้านไปสู่จังหวัดตราดที่เป็นผลต่อยอดมาจากการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่องการเสริมสร้างเครือข่ายประมงชายฝั่งภาคตะวันออกสู่อาเซียน เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ.2557 ในการประชุมครั้งนั้น พบว่า จังหวัดจันทบุรี ระยอง และตราดมีการทำงานแบบต่างคนต่างทำมีกลุ่มประมงพื้นบ้านของจังหวัดระยองที่มีความเข้มแข็งที่เนื่องจากมีการทำงานแบบสมาคม โดยมีสมาคมประมงพื้นบ้านเรือเล็กจังหวัดระยองเป็นแกนทำให้กลุ่มประมงจังหวัดระยองมีความเข้มแข็งกว่ากลุ่มอื่น จังหวัดตราดไม่มีข้อมูลของกลุ่มประมงพื้นบ้านในพื้นที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแต่เมื่อนักวิจัยได้ลงพื้นที่เองทำให้พบกับกลุ่มประมงพื้นบ้านของจังหวัดตราดที่เข้มแข็ง มีหลายกลุ่มโดยเฉพาะกลุ่มประมงพื้นบ้านแหลมเทียนที่มีนายมนตรี ธรรมโชติ เป็นประธานกลุ่มและนายสายฟ้า ทองโชติ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวใหญ่ที่ทำงานร่วมกันทำให้เป็นกลุ่มประมงพื้นบ้านที่มีความเข้มแข็งและสามารถจัดการทรัพยากรในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่เมื่อย้อนมาดูกลุ่มประมงพื้นบ้านของจังหวัดจันทบุรีพบว่าน่าเป็นห่วงเนื่องจากการทำงานของกลุ่มในจังหวัดจันทบุรีที่ยังขาดแกนนำที่ชัดเจนการทำงานในพื้นที่ ต้องพึ่งพาอาศัยการสนับสนุนจากภาครัฐ ปี 2558 จึงได้ขยายการทำงานวิจัยไปสู่จังหวัดตราดโดยคณะผู้วิจัยและนายวิรัช สมัครสมาน ประธานชมรมอนุรักษ์และฟื้นฟูอ่าวบางกะไชย ได้ลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในโครงการวิจัยการบูรณาการการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพ กรณีศึกษาการบริหารจัดการทรัพยากรหอยลายของกลุ่มประมงพื้นบ้านแหลมเทียนยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้าน (วช.2559) ซึ่งการลงพื้นที่จังหวัดตราดในครั้งนี้นับเป็นจุดเริ่มต้นในการทำงานร่วมกันระหว่างกลุ่มเครือข่ายประมงพื้นบ้านจังหวัดตราดกับเครือข่ายประมงพื้นบ้านจันทบุรี

ผู้วิจัยเห็นพ้องต้องกันว่าจำเป็นต้องเพิ่มศักยภาพเครือข่ายประมงพื้นบ้านจันทบุรีและตราดด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตและการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้าน ดังนั้นประเด็นคำถามสำคัญคือจะอย่างไรที่จะเพิ่มศักยภาพเครือข่ายประมงพื้นบ้านจันทบุรีและตราดโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้าน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบสาเหตุและผลกระทบการร่อยหรอของทรัพยากรชายฝั่งทะเลจังหวัดจันทบุรี และตราด
2. เพื่อศึกษาแนวทางการเพิ่มศักยภาพของกลุ่มประมงพื้นบ้านต้นแบบจังหวัดจันทบุรี และตราด
3. ศึกษาวิธีการขับเคลื่อนการนำนโยบายไปปฏิบัติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเครือข่ายประมงพื้นบ้านจังหวัดจันทบุรี และตราด ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้าน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเพิ่มศักยภาพเครือข่ายประมงพื้นบ้านจันทบุรี และตราด ด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้าน ดำเนินการขึ้นโดยการคัดเลือกกลุ่มประมงพื้นบ้านต้นแบบ ได้แก่ จังหวัดจันทบุรี (กลุ่มประมงพื้นบ้านปากน้ำแหลมหนู ชมรมอนุรักษ์ และพื้นฟูอ่าวบางกะไชย กลุ่มประมงพื้นบ้านท่าแกลง) และ จังหวัดตราด (กลุ่มประมงพื้นบ้านแหลมเทียน กลุ่มประมงพื้นบ้านแหลมโป๊ะ) โดยการใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ที่มุ่งค้นหาความรู้ใหม่ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนโดยมีคณะวิจัย ชุมชนและแกนนำชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยทุกขั้นตอน ทำให้สามารถสะท้อนปัญหาและหาทางออกร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัยกับเครือข่ายประมงพื้นบ้านจังหวัดจันทบุรีและตราด โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการและการอบรมที่มีการจัดเวทีเสวนาปัญหา จำนวน 12 ครั้ง 12 เวที (จังหวัดตราด 6 เวที และจังหวัดจันทบุรี 6 เวที) โดยในแต่ละเวทีเสวนาแต่ละครั้งมีผู้เข้าร่วมโครงการครั้งละประมาณ 120 คน ประกอบไปด้วย นักวิจัยตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชาวบ้านในชุมชน และนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี โดยการจัดเวทีเสวนาทุกครั้งทำให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันระหว่างกลุ่มประมงพื้นบ้าน จังหวัดจันทบุรีและตราดเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ระหว่างกันทำโดยมีงานวิจัยเป็นตัวเชื่อมโยงให้กลุ่มประมงพื้นบ้านของจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราดมา พบปะหารือจนสามารถนำแนวคิดและวิธีการของแต่ละกลุ่มไปพัฒนาและปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของตนเองซึ่งเป็นการเพิ่มศักยภาพและแก้ไขปัญหาที่มีอยู่ให้หมดไปโดยขั้นตอนและวิธีการวิจัยดังนี้

1. ขั้นตอนการเตรียมความพร้อม เพื่อสร้างความตระหนักถึงปัญหาของชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนเครือข่ายประมงพื้นบ้านจันทบุรี และตราด

1.1 นักวิจัยลงพื้นที่ชุมชนเครือข่ายประมงพื้นบ้าน จังหวัดจันทบุรี และตราด เพื่อพูดคุยวางแผนการทำวิจัยในเบื้องต้น เริ่มจากเครือข่ายประมงพื้นบ้านจังหวัดจันทบุรี นักวิจัยได้ลงพื้นที่ เมื่อ วันที่ 24 กันยายน พ.ศ.2559

เพื่อพบปะแกนนำกลุ่มประมงพื้นบ้านปากน้ำแหลมหนู ได้แก่ นายสวัสดิ์ ฟูคณะ ประธานกลุ่มประมงพื้นบ้านปากน้ำแหลมหนู นายปรีชา คุ่มพาล และนายชลุต แก้ววิเชียร หลังจากนั้นได้ลงพื้นที่บางกะไชย เพื่อพบปะพูดคุยกับแกนนำชมรมอนุรักษ์และพื้นฟูอ่าวบางกะไชย ได้แก่ นายวิรัช สมัครสมาน ต่อมานักวิจัยลงพื้นที่ชุมชนเครือข่ายประมงพื้นบ้านจังหวัดตราด เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2559 เพื่อพบปะนายละเว รัตนวารี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 อ่าวใหญ่ นายมนตรี ธรรมโชติ ประธานกลุ่มประมงพื้นบ้านแหลมเทียน เพื่อเตรียมความพร้อมและทำความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายและกระบวนการวิจัยและสิ่งที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัยซึ่งเป็นการปรับแนวความคิดกระบวนการในการทำงานเบื้องต้น

1.2 นักวิจัยได้จัดเตรียม มคอ.3 ของแต่ละรายวิชา เพื่อเปิดโอกาสนักศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะบูรณาการวิจัยกับการเรียนการสอนโดยเน้นนักศึกษาทั้งนักศึกษาภาคปกติและภาค กศ.ปช ซึ่งในครั้งนี้นำการวางแผนการทำงานตามภาคเรียนเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 เทอม 2/2559 ระหว่างเดือนธันวาคม-พฤษภาคม สามารถบูรณาการกับการเรียนการสอนในรายวิชานโยบายสาธารณะ และการวางแผน รายวิชาการวิเคราะห์โครงการและการบริหาร โครงการรายวิชาการการจัดองค์กรท้องถิ่น และรายวิชา ฝึกประสบการณ์วิชาชีพทางรัฐประศาสนศาสตร์ ช่วงที่ 2 เทอม 3/2559 ระหว่างเดือนเมษายน-กรกฎาคม โดยได้บูรณาการกับรายวิชานโยบายสาธารณะและการวางแผนและช่วงที่ 3 เทอม 1/2559 ระหว่างเดือนพฤษภาคม-กรกฎาคม ได้บูรณาการกับนโยบายสาธารณะและการวางแผนกับรายวิชาสัมมนาการเมือง การปกครองและเสนอต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อขออนุญาตให้นักศึกษา ลงพื้นที่เก็บข้อมูลการวิจัย

1.3 คณะผู้วิจัยได้ประสานงานไปยังแกนนำในพื้นที่ชุมชนเครือข่ายประมงพื้นบ้านจังหวัดตราดและชุมชนเครือข่ายประมงพื้นบ้านจังหวัดจันทบุรี เพื่อดำเนินการจัดเก็บข้อมูล ความหลากหลายทางชีวภาพและข้อมูลคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน บ้านแหลมเทียนในเดือนธันวาคม 2559 โดยใช้แบบสอบถาม เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานและรวบรวมข้อมูลเดิมของชุมชนที่ยังมีอยู่ และมีประสิทธิภาพมาใช้ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชน มาใช้ในการกำหนดกิจกรรม

2. ขั้นตอนการวางแผนปฏิบัติการเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้

2.1 คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของนักศึกษาให้มีโอกาสลงพื้นที่ชุมชนเครือข่ายประมงพื้นบ้านจันทบุรี และตราด เพื่อสัมภาษณ์ชุมชนและจัดเก็บข้อมูล ความหลากหลายทางชีวภาพและข้อมูลคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนสำหรับใช้เป็นข้อมูลกลุ่มในการสร้างพลังของข้อมูลเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมต่อไป โดยคณะผู้วิจัยได้ประสานงานกับแกนนำ

เครือข่ายประมงพื้นบ้านจังหวัดตราดและชุมชนเครือข่ายประมงพื้นบ้านจังหวัดจันทบุรีผู้ใหญ่บ้านและองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นไว้ก่อน เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วคณะผู้วิจัยก็นำมาประมวลผลและนำไปตรวจสอบความถูกต้องและยืนยันข้อมูลในเวทีเสวนาเปิดตัวโครงการวิจัยซึ่งขั้นตอนนี้ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

2.2 การรวบรวมกลุ่มสมาชิกสร้างกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่โดยใช้ภูมิปัญญาของชุมชนที่เห็นว่าจะสามารถนำมาขับเคลื่อนกิจกรรมโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้านซึ่งขั้นตอนนี้ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

2.3 นำภูมิปัญญาชาวบ้านที่ค้นหาและมีศักยภาพมาสร้างกิจกรรม โดยเน้นการมีส่วนร่วมและความต้องการของสมาชิกตั้งแต่เริ่มต้นจนจบกิจกรรม คือ เริ่มค้นหาแล้วนำมาปฏิบัติการทำกิจกรรมร่วมกัน บันทึกผลการใช้ภูมิปัญญาเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาต่อไปขั้นตอนนี้ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่ 3

3. ขั้นตอนการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาสู่เครือข่ายประมงพื้นบ้านจันทบุรี และตราด

3.1 โครงการประชุมเชิงปฏิบัติการเปิดตัวโครงการเพิ่มศักยภาพเครือข่ายประมงพื้นบ้านจันทบุรี และตราด ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้าน จังหวัดจันทบุรี ณ วัดบางกะไชย ตำบลบางกะไชย อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดจันทบุรี วันอาทิตย์ที่ 15 มกราคม พ.ศ.2560

3.2 โครงการประชุมเชิงปฏิบัติการเปิดตัวโครงการเพิ่มศักยภาพเครือข่ายประมงพื้นบ้านจันทบุรี และตราด ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้านจังหวัดตราด ณ ชุมชนบ้านแหลมเทียน ตำบลอ่าวใหญ่ อำเภอมะนัง จังหวัดตราด วันอาทิตย์ที่ 22 มกราคม พ.ศ.2560 โดยทั้งสองโครงการนี้คณะวิจัยได้เปิดโอกาสให้นักศึกษาเลือกทำโครงการตามที่นักศึกษาสนใจในลักษณะการชอปปิงโครงการ

3.3 โครงการ รปศ.จิตอาสาทำน้้าหมักชีวภาพ ณ ชุมชนบ้านปากน้ำ แคมหนู ตำบลตะกาดเจ้า อำเภอนาทม จังหวัดจันทบุรี วันศุกร์ที่ 27 มกราคม พ.ศ.2560

3.4 โครงการ รปศ.จิตอาสาปั้นลูกบอลหรรษาเพื่อปรับสภาพน้ำอ่าวแหลมเทียน ณ วัดอ่าวใหญ่ ตำบลอ่าวใหญ่ อำเภอมะนัง จังหวัดตราด วันเสาร์ที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2560

3.5 โครงการ รปศ.ช่วยชีวิตปูทะเล ณ โรงเรียนวัดบางกะไชย ตำบลบางกะไชย อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดจันทบุรี วันพุธที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2560

3.6 โครงการ รปศ.จิตอาสาเพิ่มศักยภาพเครือข่ายประมงพื้นบ้านจันทบุรีครั้งที่ 1 ณ วัดปากน้ำแคมหนู ตำบลตะกาดเจ้า อำเภอนาทม จังหวัดจันทบุรี วันเสาร์ที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2560

3.7 โครงการ รปศ.จิตอาสาสร้างจิตสำนึกความร่อยหรอของทรัพยากรชายฝั่งให้กับเยาวชน ตำบลอ่าวใหญ่ ณ โรงเรียนอ่าวใหญ่พิทยาคาร ตำบลอ่าวใหญ่ อำเภอมะนัง จังหวัดตราด วันศุกร์ที่ 3 มีนาคม พ.ศ.2560

3.8 โครงการ รปศ.จิตอาสาปรับปรุงภูมิทัศน์เกาะเทียน ณ ชุมชนบ้านแหลมเทียน ตำบลอ่าวใหญ่ อำเภอมะนัง จังหวัดตราด วันอาทิตย์ที่ 5 มีนาคม พ.ศ.2560

3.9 โครงการ รปศ.จิตอาสาเพิ่มศักยภาพเครือข่ายประมงพื้นบ้านจันทบุรี ครั้งที่ 2 ศาลาประชาคมหมู่ 7 ตำบลสนามไชย อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรีวันเสาร์ที่ 18 มีนาคม พ.ศ.2560

3.10 โครงการ รปศ.จิตอาสาสร้างแหล่งพักพิงสัตว์น้ำ ณ บ้านแหลมเทียน ตำบลอ่าวใหญ่ อำเภอมะนัง จังหวัดตราด วันศุกร์ที่ 24 มีนาคม พ.ศ.2560

3.11 โครงการมนุษยศาสตร์ร่วมใจสร้างความหลากหลายทางชีวภาพและสร้างสรรค์ศิลปะชายฝั่งภาคตะวันออก ณ วัดอ่าวใหญ่ ตำบลอ่าวใหญ่ อำเภอมะนัง จังหวัดตราด วันอาทิตย์ที่ 30 เมษายน พ.ศ.2560

4. ขั้นตอนการประเมินผลสัมฤทธิ์และผลกระทบของโครงการวิจัยและถ่ายทอดผลการวิจัยสู่ชุมชน

4.1 การประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่องการประเมินผลสัมฤทธิ์และผลกระทบการวิจัยเพิ่มศักยภาพเครือข่ายประมงพื้นบ้านจันทบุรี ตราดยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้าน

4.2 จัดเวทีคืนข้อมูลการวิจัยให้ชุมชนเวทีโครงการถ่ายทอดผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ทำซั้งเชือกและท่อน้ำหมักชีวภาพบ้านปากน้ำแคมหนู วันเสาร์ที่ 19 สิงหาคม พ.ศ.2560

ผลการวิจัย

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถตอบวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. สาเหตุการร่อยหรอของทรัพยากรชายฝั่งทะเลจันทบุรีและตราด พบว่า

1.1 สภาพอากาศที่แปรปรวนและระบบนิเวศที่ไม่สมดุลส่งผลให้ปริมาณทรัพยากรสัตว์น้ำร่อยหรอเนื่องจากสภาพโลกร้อนทำให้สัตว์น้ำไม่เจริญเติบโตสภาพอากาศที่แปรปรวนทำให้เกิดคลื่นลมทำให้เกิดตะกอนจำนวนมาก

1.2 ปริมาณครัวเรือนเพิ่มขึ้นส่งผลทำให้ชาวบ้านมีรายได้น้อยลงทำให้ชาวบ้านที่เคยมีฐานะเป็นเจ้าของกิจการกลายมาเป็นลูกจ้างทั้งจังหวัดจันทบุรี และตราด ส่งผลให้กลุ่มประมงพื้นบ้านจำนวนมากต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตโดยเริ่มจากคนวัยทำงานต้องออกไปทำมาหากินไกลถิ่นกำเนิดมากขึ้น

1.3 การทำนากุ้งมีปริมาณเพิ่มขึ้นส่งผลให้ป่าชายเลนลดลง ในที่นี้หมายถึง ปริมาณทำนากุ้งเดิมและใหม่ล้วนเกิดจากการบุกรุกป่าชายเลนและชายฝั่งเมื่อการทำนากุ้งไม่ได้ผลผลิตดังที่หวังทำให้นากุ้งปิดตัวลงไปแล้วแต่ป่าชายเลนก็ถูกบุกรุกทำลายไป

1.4 ปัญหาที่ดินของชาวบ้านก็ถูกทำลายกลายเป็นทะเล

1.5 ปริมาณนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

1.6 การใช้สารเคมีในการทำสวนผลไม้ส่งผลกระทบทำให้สารเคมีจากการทำสวนผลไม้ไหลลงสู่ทะเลทำให้คุณภาพของน้ำเปลี่ยนแปลงไป

2. แนวทางการเพิ่มศักยภาพเครือข่ายประมงพื้นบ้านต้นแบบจังหวัดจันทบุรี และตราด ได้แก่ การใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) มาเป็นเครื่องมือในการเพิ่มศักยภาพเครือข่ายประมงพื้นบ้านต้นแบบจังหวัดจันทบุรี และตราด เนื่องจากกระบวนการวิจัยดังกล่าวได้ให้ความสำคัญกับกลุ่มประมงพื้นบ้านจังหวัดจันทบุรี และตราดที่อยู่ใกล้ขีดฐานทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งมากที่สุดให้มีโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของตนเองโดยอาศัยกระบวนการวิจัยเพื่อสร้างความรู้และสร้างตัวตนให้แก่กลุ่มประมงพื้นบ้าน โดยเริ่มจากทำให้กลุ่มประมงพื้นบ้านได้รู้จักตัวตนของตนเองว่าเขาใคร มีดีอะไรแล้วใช้ตัวตนดังกล่าวไปสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มประมงพื้นบ้านทั้งในและนอกพื้นที่โดยมีกระบวนการสร้างตัวตนที่สำคัญ คือ ต้องให้ชาวบ้านมาร่วมกันเรียนรู้อย่างเป็นระบบ เรียนรู้ตั้งแต่ว่าอะไรคือปัญหาของตนเองจากนั้นก็ร่วมกันแสวงหาความรู้รวมทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นมีรายละเอียดอย่างไร เกิดขึ้นได้อย่างไรและถ้าจะแก้ปัญหาดังกล่าวควรจะทำอย่างไรเพื่อให้ชาวบ้านได้มาร่วมกันแก้ไขปัญหาทั้งในระดับพื้นที่และในระดับนโยบายจนได้กระทั่งได้แนวทางการเพิ่มศักยภาพเครือข่ายประมงพื้นบ้านต้นแบบจังหวัดจันทบุรี และตราด ได้แก่

2.1 การเพิ่มกิจกรรมการมีส่วนร่วมที่หลากหลายระหว่างกลุ่มประมงพื้นบ้านจันทบุรีและตราดมหาวิทยาลัยหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้มากขึ้นและเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำข้อมูลที่ได้รับใช้มาแก้ปัญหาในพื้นที่โดยอาศัยศักยภาพและภูมิปัญญาชาวบ้านในการขับเคลื่อนกิจกรรมร่วมกัน

2.2 รัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่นจำเป็นต้องเพิ่มเงินอุดหนุนการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายและกลุ่มประมงพื้นบ้านเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนกิจกรรมให้สำเร็จและมีผลอย่างเป็นรูปธรรม

2.3 กลุ่มประมงพื้นบ้านจะต้องดำเนินงานในลักษณะเครือข่ายมากกว่าที่จะดำเนินงานเพียงลำพังเพื่อให้การดำเนินการสำเร็จอย่างรวดเร็วแล้วยังมีประสิทธิภาพ

2.4 เพิ่มการอบรมเพิ่มเติมข้อกฎหมายระเบียบและเครื่องมือประมงเพื่อให้กลุ่มประมงพื้นบ้านมีความรู้และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา

2.5 การประชุมกลุ่มประมงพื้นบ้านและเครือข่ายต้องดำเนินการสม่ำเสมอจริงจึงจะเป็นตัวช่วยให้เกิดประโยชน์ต่อการทำงานและการแก้ไขปัญหาภายในพื้นที่

3. การขับเคลื่อนการนำนโยบายไปปฏิบัติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเครือข่ายประมงพื้นบ้านจังหวัดจันทบุรี และตราดโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้านคณะวิจัยพบว่า

3.1 องค์การบริหารส่วนตำบลเทศบาลส่วนใหญ่ยังไม่ได้จับประเด็นปัญหาทรัพยากรหรือโดยตรงการทำงานแต่ละครั้งต้องมีการประสานงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอความร่วมมือมายังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากกว่าที่เป็นการริเริ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเอง

3.2 การกระจายอำนาจด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ควรจำกัดอยู่ที่ภาครัฐแต่ควรเป็นกระบวนการที่ประชาชนองค์กรประชาชนได้มีส่วนสำคัญเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

3.3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องมีบทบาทที่จะต้องส่งเสริมกระบวนการที่เป็นประชาธิปไตย

3.4 การประสานสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานเป็นพื้นฐานที่เกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งที่ผ่านมาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่ได้นำเสนอการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแต่เป็นไปในลักษณะขอความร่วมมือมากกว่าที่จะเป็นบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเอง

3.5 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมียุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นซึ่งที่ผ่านมาพบว่า แผนทุกแผนท้องถิ่นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งที่มีการลงนามผู้บริหารท้องถิ่นแต่ในความเป็นจริงประชาชนจำนวนมากไม่ทราบถึงการมีอยู่ของแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปีไม่ทราบรายละเอียดเนื้อหาของแผนว่ามีความเดือดร้อนเร่งด่วนต่อตนหรือไม่กล่าวอีกนัยหนึ่งว่ายังมีช่องว่างระหว่างแผนกับประชาชน

3.6 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเป็นแหล่งข้อมูลเป็นองค์ความรู้ซึ่งท้องถิ่นสามารถให้ฐานสนับสนุนความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการหรือกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อท้องถิ่น

3.7 วิธีการขับเคลื่อนการนำนโยบายมาปฏิบัติ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้นั้นสามารถทำได้ด้วยการประยุกต์ภูมิปัญญาชาวบ้านดั้งเดิมที่มีอยู่ของแต่ละกลุ่มประมงพื้นบ้าน เช่น จังหวัดจันทบุรี ได้แก่ ภูมิปัญญาการทำน้ำหมักชีวภาพของกลุ่มประมงพื้นบ้านปากน้ำแฉกหนุ ภูมิปัญญาการทำธนาคารปูของกลุ่มประมงพื้นบ้านท่าแครงและภูมิปัญญาการปลูกป่าชายเลนของชมรมอนุรักษ์และฟื้นฟูอ่าวบางกะไชย และจังหวัดตราด ได้แก่ ภูมิปัญญาการทำจลินทรีย์บอลของกลุ่มประมงพื้นบ้านแหลมเทียนมาประยุกต์และปรับปรุงเป็นกิจกรรมแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาสำหรับการเพิ่มศักยภาพและแก้ไขปัญหาของกลุ่มประมงพื้นบ้านที่มีอยู่ให้หมดไปพร้อมกับการเสริมสร้างจิตสำนึกและทัศนคติที่ดีให้กับคนในชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กลับมามีความอุดมสมบูรณ์

สรุปและอภิปรายผล

1. ข้อค้นพบเกี่ยวกับเครือข่ายกลุ่มประมงพื้นบ้านในจันทบุรี และตราด ว่าความแตกต่างของสมาชิกในเครือข่ายเป็นแรงผลักดันกิจกรรมขับเคลื่อนการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลและชายฝั่งได้โดยอาศัยวัตถุประสงค์ร่วมกันแล้วใช้พลังกำลังฐานทรัพยากรของสมาชิกในกลุ่มให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยอาศัยกระบวนการวิจัยแบบ PAR ที่ต้องสืบค้นถึงสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาที่คณะผู้วิจัยมีโอกาสพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนและอุปสรรคจากประสบการณ์การทำงานที่ประสบความสำเร็จและวิชาวารสารศาสตร์ที่เข้าใจในเรื่องของข้อกฎหมายต่างๆ ที่ซึ่งการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสามารถสร้างความเข้มแข็งให้เครือข่ายกลุ่มประมงพื้นบ้านจันทบุรี และตราด ได้ด้วยการทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และกิจกรรมการเพิ่มศักยภาพของกลุ่มประมงพื้นบ้านสองจังหวัด โดยอาศัยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่นำเอาความรู้และภูมิปัญญาดั้งเดิม ของแต่ละชุมชนมาปรับเป็นกิจกรรมสร้างเครือข่ายและแก้ไขปัญหาของคนที่กำลังพบเจออยู่ ที่สำคัญจะต้องแกนนำที่เข้มแข็งมีลักษณะกล้าได้กล้าเสีย มีไหวพริบที่จะแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าจะทำให้การดำเนินงานต่างๆ เป็นไปได้เร็ว แต่ถ้าแกนนำเครือข่ายกลุ่มประมงพื้นบ้านมีลักษณะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์ส่วนรวมจะกลายเป็นจุดด่างสำคัญทำให้การทำงานไม่เติบโตแม้ว่าจะได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐก็ตาม แกนนำที่เข้มแข็งจะต้องเห็นความสำคัญของการประชุมกลุ่มดำเนินการอย่างจริงจัง ปัญหาทุกเรื่องจะต้องนำเข้าสู่ที่ประชุมแล้วออกเป็นข้อสรุป ออกเป็นมติของกลุ่มส่วนแกนนำที่อ่อนแอ มักจะเก็บปัญหาไว้กับตัวเพียงลำพังบางครั้งมีอารมณ์อยู่เหนือเหตุผลส่งผลให้การขับเคลื่อนกิจกรรมบางอย่างล่าช้าส่งผลต่อการแก้ไขปัญหาที่ล่าช้าออกไปคณะผู้วิจัยพบว่า สอดคล้องกับเสรี พงศ์พิศ (2548) ที่ได้กล่าวว่า เครือข่ายคือกระบวนการทางสังคมอันเกิดจาก

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบันโดยมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์และความต้องการบางอย่างร่วมกัน อย่างร่วมกันดำเนินกิจกรรมบางอย่างโดยมีสมาชิกของเครือข่ายยังคงเป็นเอกเทศไม่ขึ้นต่อกัน

2. ข้อค้นพบเกี่ยวกับทรัพยากรชายฝั่งทางทะเลที่แต่ละชุมชนมีภูมิปัญญามีปราชญ์ชาวบ้านเป็นของตัวเองเช่นที่แหลมเทียน มีปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้เรื่องของจลินทรีย์บอลที่บางกะไชย มีปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้เรื่องของการปลูกป่าชายเลนที่สนามไชย มีปราชญ์ชาวบ้านเรื่องธนาคารปูดังนั้นการเพิ่มศักยภาพเครือข่ายจึงสามารถแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาชาวบ้านกันได้โดยไม่ต้องเสียเวลาเดินทางไกลหรือเชิญผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณเกิดผลดีต่อการสร้างเครือข่ายประมงพื้นบ้านจังหวัดจันทบุรี และตราด คือ 1) สามารถแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาชาวบ้านกันได้ 2) สามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงกับปัญหาที่เกิดขึ้น 3) สามารถปรับใช้ภูมิปัญญาได้เหมาะสม ตามความต้องการ ตามความจำเป็น และทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด 4) รัฐสามารถสนับสนุนภูมิปัญญาชาวบ้านไปใช้ในการขับเคลื่อนกิจกรรมการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งได้ โดยเฉพาะการทำบ้านปลา ซึ่งเชือกและลู่ทะเลเทียม 5) ภูมิปัญญาชาวบ้านสามารถพัฒนาให้เหมาะสมกับเทคโนโลยีในปัจจุบัน เช่น การบันทึก การประชาสัมพันธ์โดยผ่านสังคมออนไลน์ เช่น Facebook Line ซึ่งสอดคล้องกับวิสุทธิ ไบไม้ (2538) ได้อธิบายภูมิปัญญาไทยกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพของท้องถิ่น การพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยไม่ฝืนธรรมชาติเป็นแนวทางการพัฒนายุคใหม่ที่มีความโยงใยไปถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนโดยเฉพาะทรัพยากรด้านความหลากหลายทางชีวภาพที่บรรพบุรุษของเราได้หยิบมาใช้สอยอย่างทะนุถนอมเป็นเวลายาวนานนับพันๆ ปี และได้ส่งสมความรู้ความเข้าใจในการใช้ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืนมาโดยตลอด

3. ข้อค้นพบเรื่ององค์กรปกครองท้องถิ่นกับการเพิ่มศักยภาพ 1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนใหญ่ยังไม่ได้จับประเด็นปัญหาทรัพยากรหรืออย่างจริงจังต้องทำงานโดยมีการประสานงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมากกว่าที่เป็นการริเริ่มขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเอง 2) การกระจายอำนาจด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ควรจำกัดอยู่ที่ภาครัฐแต่ควรเป็นกระบวนการที่ประชาชนองค์กรประชาชนได้มีส่วนร่วมสำคัญเกี่ยวกับการบริหารจัดการ 3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทที่จะต้องส่งเสริมกระบวนการที่เป็นประชาธิปไตย 4) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมียุทธศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นและจำเป็นต้องลดช่องว่างระหว่างแผนกับประชาชน 5) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเป็นแหล่งข้อมูลเป็นองค์ความรู้ซึ่งท้องถิ่นสามารถใช้ฐานสนับสนุนความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการหรือกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อท้องถิ่นซึ่งสอดคล้อง

กับนวัตกรรม บรมนันท และแก้วคำ ไกรสรพงษ์ (2544) ได้เสนอประเด็นที่ควรพิจารณาเกี่ยวกับการกระจายอำนาจการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับบทบาทที่จำเป็นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไว้ว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทที่ต้องส่งเสริมกระบวนการที่เป็นประชาธิปไตย ต้องมีการทบทวนบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งอาจต้องปรับเปลี่ยนไปจากเดิมตามฐานความคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไปในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญด้วยและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเป็นหน่วยบริการซึ่งวัดที่ผลผลิตหรือหน่วยส่งเสริมการบริหารจัดการที่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งดูจากกระบวนการในการดำเนินการจะเป็นส่วนสำคัญที่กำหนดภารกิจอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนและประชาชนว่าจะกว้างขวางครอบคลุมและมีการพัฒนาการไปในทิศทางใด

4. ข้อค้นพบเรื่อง การกัดเซาะชายฝั่งคณะผู้วิจัยพบว่า สาเหตุการกัดเซาะชายฝั่งตำบลอ่าวใหญ่ อำเภอมือเมือง จังหวัดตราด ความรุนแรงของคลื่นลมส่งผลทำให้เกิดคลื่นสูงปะทะกับชายฝั่งอย่างรุนแรงเนื่องจากชายฝั่งมีความลาดชันน้อยน้ำท่วมได้ง่ายตะกอนดินที่ประกอบกันเป็นทรายปนดินเหนียวซึ่งร่วนจับตัวไม่แน่นและชายฝั่งที่เปิดโล่งง่ายต่อการรับของมรสุมโดยตรง พบว่า สาเหตุการกัดเซาะชายฝั่งเกิดจากธรรมชาติจากคลื่นลมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ปรับตัวเข้ากับสภาพปัญหาได้ แต่ชาวบ้านก็ไม่เห็นความสำคัญของปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทำให้ชาวบ้านไม่สนใจที่จะปลูกป่าชายเลนเพื่อแก้ไขปัญหาซึ่งป่าชายเลนจะเป็นกำแพงธรรมชาติที่จะป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน คณะผู้วิจัยพบว่า สอดคล้องกับ สนิทอักษรแก้ว และคณะ (2558) ได้อธิบายความสำคัญของป่าชายเลนด้วยการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลและชายฝั่งไว้ดังนี้ ป่าชายเลนหรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ป่าโกงกาง เนื่องจากมีไม้โกงกางขึ้นอยู่อย่างมากมาย สำหรับภาษาอังกฤษใช้ว่า Mangrove Forest ซึ่งหมายถึง สังคมพืชที่ขึ้นอยู่ตามชายฝั่งทะเลดินเลน และบางครั้งเรียกว่า Intertidal Forest ซึ่งหมายถึง ป่าที่ขึ้นอยู่บริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลระหว่างน้ำทะเลขึ้นสูงสุดและน้ำทะเลลงต่ำสุด ป่าชายเลนจะพบขึ้นอยู่ทั่วไปตามชายฝั่งบริเวณปากแม่น้ำทะเลสาบปากอ่าว และเกาะต่างๆ ของประเทศในแถบโซนร้อน ป่าชายเลนเป็นที่รวมของพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์นานาชนิด

5. ข้อค้นพบเรื่อง วิชารัฐประศาสนศาสตร์ในความหมายใหม่ที่ปัจจุบันปัญหารายการกระจายซึ่งเกิดจากความยากจนและความเหลื่อมล้ำของรายได้ที่ยังคงเป็นปัญหาเนื่องจากช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนยังความห่างกันมากซึ่งหมายรวมถึงโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและสวัสดิการของรัฐ ซึ่งในความเป็นจริงจะพบว่า ในโลกของทฤษฎีกับโลกของความเป็นจริงแทบจะเรียกว่า คนละโลกกันยังมีช่องว่างความ

เหลื่อมล้ำต่างๆ เป็นจำนวนมากโดยเฉพาะในโลกของความเป็นจริง ซึ่งการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ในปัจจุบันผู้เรียนจะต้องปรับตัวโดยสามารถบูรณาการกับสาขาอื่นๆ ได้ในลักษณะสหวิทยาการมากขึ้น เช่น การนำความรู้ความหลากหลายทางชีวภาพความรู้เรื่องการกัดเซาะชายฝั่ง ความรู้เรื่อง ระบบนิเวศความรู้ทางการเกษตรระบบการศึกษา ระบบสังคม ระบบการเมือง ระบบการปกครองระบบเศรษฐกิจ ผู้มาสัมพันธ์เชื่อมโยงซึ่งกันและกันซึ่งการแก้ไขปัญหาทรัพยากรชายฝั่งร่อยหรอเป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งที่ชี้ให้เห็นว่าการทำงานนั้นจะต้องทำเป็นระบบไม่สามารถทำเพียงหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งได้ ดังนั้นมหาวิทยาลัย ผู้เรียน ชาวบ้านชุมชนและหน่วยงานภาครัฐต้องประสานงานการเพื่อปรับมุมมองทิศทางในการแก้ไขปัญหาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน สอดคล้องกับพิทยาบรรรพัฒนา (2543) ที่ได้อธิบายถึง วิชารัฐประศาสนศาสตร์ในความหมายใหม่ ต้องการให้วิชาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับโลกความเป็นจริง (relevant) แยกได้สามประการ ประการแรกวิชารัฐประศาสนศาสตร์ต้องทันต่อสถานการณ์ที่แปรผันอยู่ตลอดเวลาในปัจจุบันจะเห็นได้จากการถกเถียงแนวความคิดเรื่องการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมประการที่ 9 สอวิชารัฐประศาสนศาสตร์ต้องตามทันต่อปัญหาต่างๆ ของคนสหรัฐอเมริกา จึงควรสนใจเปรียบเทียบการบริหารงานของรัฐภายในประเทศสหรัฐอเมริกาด้วยตนเอง เช่น การเปรียบเทียบการบริหารของเมืองต่างๆ ประการที่สามวิชารัฐประศาสนศาสตร์ต้องเป็นประโยชน์ต่อนักปฏิบัติและช่วยให้เข้าใจโลกความเป็นจริงดีขึ้น ดังนั้นความต้องการทำให้วิชารัฐประศาสนศาสตร์ทันต่อเหตุการณ์ของนักรัฐประศาสนศาสตร์ในความหมายใหม่ จึงหมายถึง ความต้องการส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคม (social equity) โดยมุ่งเน้นเรื่องความเสมอภาคของประชาชนในการรับบริการสาธารณะ ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่รัฐในการตัดสินใจและปฏิบัติตามนโยบาย การสนองความต้องการของพลเมืองมากกว่าความต้องการขององค์การสาธารณะซึ่งการศึกษาและหลักสูตรทางรัฐประศาสนศาสตร์ที่มีลักษณะเป็นสหวิทยาการซึ่งเป็นวิชาที่พยายามแก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยการผนวกทฤษฎีต่างๆ เข้าไปด้วย

6. ข้อค้นพบเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้แก่

6.1 ภูมิปัญญาการทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพชนิดน้ำจากหอยกกล้วยของกลุ่มประมงพื้นบ้านปากน้ำแฉมหนู จังหวัดจันทบุรี ที่ได้นำหอยกกล้วยซึ่งเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายในชุมชนบ้านปากน้ำแฉมหนูมา เป็นวัตถุดิบหลักในการทำปุ๋ยชีวภาพชนิดน้ำสำหรับบำบัดน้ำเสียในลำคลองและพื้นที่ในชุมชนที่มีแหล่งน้ำไม่ไหลเวียนบางส่วนนำไปรดต้นไม้ ใช้ใส่ในท้องน้ำ ผลที่ได้ปรากฏว่าน้ำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพชนิดน้ำสามารถนำไปใช้สำหรับการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้จริง

6.2 ภูมิปัญญาการทำจุลินทรีย์บอลลี่ที่คณะวิจัยได้ร่วมกับคณะวิจัยท้องถิ่นได้วิเคราะห์ปัญหาสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านอ่าวใหญ่ ที่ประสบกับปัญหาคุณภาพน้ำที่เปลี่ยนแปลงไปที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน แล้วดีใจที่จนค้นพบคำตอบของปัญหาในเบื้องต้นว่า จุลินทรีย์บอลลี่จะแก้ปัญหานี้และปรับสภาพน้ำเน่าเสียในชุมชนได้และได้เดินทางไปศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำจุลินทรีย์บอลลี่จากปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนบ้านอ่าวใหญ่ และได้ร่วมกันพัฒนาได้สัดส่วนวัตถุดิบที่เหมาะสมในการทำจุลินทรีย์บอลลี่ ได้แก่ รำข้าว 5-6 กระสอบ หัวเชื้อ 1 ลิตร กากน้ำตาล 10 กิโลกรัม โดโลไมท์ 30 กระสอบและดินปลวก โดยได้ร่วมกันทดลองทำจุลินทรีย์บอลลี่ระยะเวลาในการทำโครงการ 2 ครั้ง แต่แต่ละครั้งได้ทำจุลินทรีย์ EM บอลลี่ จำนวน 10,000 ลูก ซึ่งระยะเวลาที่จะพอใช้ได้แล้ว คือ 30 วัน จากนั้นก็นำไปโยนลงสู่ทะเล ซึ่งผลจากการทดลองในครั้งนี้ คือ จากแหล่งน้ำมีตะกอนดินเลนและของเสียเมื่อโยนจุลินทรีย์บอลลี่ลงไปแหล่งน้ำทำให้ดินเลนตะกอนและของเสียที่ส่งกลิ่นเหม็นลดน้อยลงและค่าออกซิเจนในน้ำเพิ่มขึ้น และจากคำบอกเล่าของคนในชุมชน พบว่าปริมาณสัตว์น้ำในพื้นที่มีเพิ่มมากขึ้น คณะวิจัยพบว่า สอดคล้องกับวิสุทธิ์ ไบไม้ (2538) ได้อธิบายคุณค่าของความหลากหลายทางชีวภาพไว้ดังนี้ ความหลากหลายทางชีวภาพมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเป็นอยู่และความอยู่รอดของมนุษย์ เพราะความหลากหลายทางชีวภาพเป็นทรัพยากรธรรมชาติอย่างหนึ่งซึ่งเป็นที่พึ่งพาอาศัยของมนุษย์ โดยเป็นปัจจัยสี่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรคสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ในอดีตกาลที่ผ่านมามนุษย์ได้เรียนรู้การใช้ทรัพยากรชีวภาพเพื่อการดำรงชีวิตอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติและมนุษย์ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของสมดุลของธรรมชาติตามกระบวนการวิวัฒนาการของมนุษย์

7. ข้อค้นพบเรื่อง ระดับคุณภาพชีวิต คณะวิจัยพบว่าคุณภาพชีวิตของชุมชนเครือข่ายประมงพื้นบ้านเครือข่ายจันทบุรีและตราด พบว่า ครีวเรือนประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านและทำสวนผลไม้มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง ก่อนข้างมีแนวโน้มที่ดีขึ้น เนื่องจากมีรายได้มาจากหลายทางจากการทำประมงและสวนผลไม้ ส่วนครัวเรือนที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านเพียงอย่างเดียวที่มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง ก่อนข้างมีแนวโน้มที่จะลดลง เนื่องจากต้องพึ่งพารายได้จากการทำการประมงเพียงอย่างเดียวซึ่งจากการจัดเวทีเสวนาและการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลสามารถนำมาวิเคราะห์และสรุปได้ว่าคุณภาพชีวิตของเครือข่ายประมงพื้นบ้านจันทบุรี และตราด ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนมีชีวิตปกติสุขอยู่กันแบบเครือข่ายโดยมีแกนนำในชุมชนที่เข้มแข็งสามารถดำเนินการต่างๆ ในชุมชนเป็น

ไปอย่างสะดวกได้รับการสนับสนุนจากส่วนท้องถิ่น หนี้สินส่วนใหญ่จะเป็นหนี้สินเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ สภาพความสัมพันธ์ทางสังคมใจ รุ่ยและปัญหาเสพติดในชุมชนมีน้อยมาก ส่วนด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัญหาในชุมชน คือ การลดลงของป่าชายเลนในชุมชนมีการทำนาทำไร่ทำให้มีน้ำเสียจากนาทำไร่ไหลลงสู่ลำคลองและการทำประมงพื้นบ้านส่วนใหญ่มีการจ้างแรงงานต่างด้าวเข้ามาทำงานให้ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านบางส่วนต้องเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่น เช่น ช่างไฟฟ้า ช่างประปา ลูกจ้างเกษตรกร คณะวิจัยพบว่า สอดคล้องกับไกรวุฒิ ช่วยสถิต (2541) กล่าวว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง ความพึงพอใจในชีวิตที่เป็นสุข มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจอยู่ในครอบครัวที่อบอุ่น มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีชีวิตอยู่ในสังคมและสภาพแวดล้อมที่ดี มีการพักผ่อนหย่อนใจที่เพียงพอ มีความพร้อมและสามารถที่จะดำรงสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและค่านิยมทางสังคมสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและปัญหาที่สลับซับซ้อนได้และสามารถดำเนินชีวิตวิธีการที่ชอบธรรมเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนพึงประสงค์ภายใต้เครื่องมือและทรัพยากรที่มีอยู่

ข้อเสนอแนะ

1. เครือข่ายกลุ่มประมงพื้นบ้านควรขับเคลื่อนกิจกรรมกลุ่มควบคู่กับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายและดำเนินการอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง
2. รัฐบาลควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่
3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดทำแผนยุทธศาสตร์การเพิ่มศักยภาพเครือข่ายประมงพื้นบ้านให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

- ไกรวุฒิ ช่วยสถิต. (2541). คุณภาพชีวิตด้านครอบครัวและชุมชนของชาวไทยมุสลิมในชุมชนเมือง : ศึกษากรณีชุมชนบ้านหัวสะพานสะเตงและชุมชนกำแพงบางโจย. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสังคม, บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (พัฒนาสังคม) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พิทยา บวรวัฒนา. (2543). รัฐประศาสนศาสตร์ ทฤษฎีและแนวการศึกษา. (ค.ศ.1887-ค.ศ.1970).
- วิสุทธิ ไบไม้. (2538). สถานภาพความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- นันทวัฒน์ บรมนันท์และแก้วคำ ไกรสรพงษ์. (2544). การปกครองส่วนท้องถิ่นกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- สนธิ อักษรแก้ว. (2558). ลักษณะโครงสร้างของป่าชายเลนในรายงานการสัมมนาระบบนิเวศป่าชายเลนครั้งที่ 3 จังหวัดสงขลา 8-12 เมษายน 2522. (หน้า73-81). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.
- เสรี พงศ์พิศ. (2548). เครือข่าย. (ออนไลน์).แหล่งที่มา : <http://www.phongphit.com/content/view/84/2/>. วันที่ 6 กันยายน 2558